

Мартінова С. В.

М29 Літературне читання. 3-й клас. II семестр (за підручником В. О. Науменко) / С. В. Мартінова — Х. : Вид. група «Основа», 2017. — 263, [2] с. — (Серія «Початкова школа. Мій конспект»)

ISBN 978-617-00-3061-0.

Посібник містить орієнтовне календарно-тематичне планування та розробки компетентісно орієнтованих уроків літературного читання у 3-му класі (II семестр), складені відповідно до вимог оновленої навчальної програми (у редакції 2016 р.), Орієнтовних вимог до оцінювання навчальних досягнень учнів 1–4-х класів (Наказ МОН від 19.08.2016 № 1009) за підручником В. О. Науменко (К. : Видавництво «Генеза», 2013).

Зміст конспектів уроків дібраний з метою формування в учнів *предметної*, зокрема *читацької компетентності* (формування в учнів повноцінних навичок читання як базових у системі початкового навчання та слухання; ознайомлення учнів з дитячою літературою різної тематики і жанрів; формування у дітей соціальних, морально-етичних, естетичних цінностей через зміст і художні образи літературних творів; формування у школярів умінь сприймати, розуміти, аналізувати й інтерпретувати літературні тексти різних видів з використанням літературознавчих понять, визначених програмою; розвиток мовлення учнів; формування вмінь створювати власні висловлювання за змістом прочитаного (прослуханого); розвиток творчої літературної діяльності школярів; формування у школярів прийомів самостійної роботи з різними типами і видами дитячих книжок, довідковим матеріалом, умінь шукати, добувати інформацію для розв'язання навчально-пізнавальних завдань; виховання потреби в систематичному читанні як засобі пізнання світу, самопізнання, загальнокультурного розвитку, естетичного задоволення) та *ключових компетентностей* (уміння вчитися; загальнокультурної; комунікативної; інформаційної; соціальної, здоров'язберезувальної, природознавчої).

Задля зручності використання всі розробки розміщено на окремих аркушах. Поля для записів дають змогу творчому вчителю, користуючись запропонованим у посібнику матеріалом, скласти власні плани конспекти уроків курсу.

Для вчителів початкової школи.

УДК 37.016

ЗМІСТ

Орієнтовне календарно-тематичне планування	5
Світ поезії (продовження)	7
Урок 49. Дмитро Білоус «Щедрий вечір»	7
Урок 50. Ліна Костенко «Шипшина важко віддає плоди»	13
Урок 51. Платон Воронько «Важучі кетяги краси»	17
Урок 52. Ганна Чубач «Зупинюся над рікою»	21
Урок 53. Вадим Скомаровський «Після грози»	25
Урок 54. Ігор Калинець «Зірка»	29
Урок 55. Анатолій Качан «Білі ночі в Одесі»	33
Урок 57. Тамара Коломієць «Березень»	37
Урок 58. Анатолій Костецький «Починай малюнок сонцем!», «Скрипалі»	42
Урок 59. Олександр Олесь «Згадую: так я в дитинстві любив...», «Серед краси»	47
Урок 60. Ігор Січовик «Мова». Олександра Савченко «Привчайтеся працювати із словниками»	52
Урок 61. Іван Світличний «Безконечник», «Слухала Лисичка Солов'я»	57
Урок 62. Іван Андрусяк «Пісня», «Лякація»	62
Поетична збірка	67
Урок 65. Оксана Іваненко «Тарас у наймах» (<i>уривок із книги «Тарасові шляхи»</i>)	67
Урок 66. Тарас Шевченко «Село! І серце одпочине...», «І досі сниться: під горою...»	73
Урок 67. Леся Українка «Як дитиною, бувало...», «Мамо, іде вже зима...»	80
Урок 68. Олена Пчілка «Діброва смутная...»	85
Урок 69. Андрій Малишко «Вихопивсь дощик...»	91
Урок 70. Петро Осадчук «Стежка»	95
Урок 71. Дмитро Павличко «Вітряк», «На щастя»	99
Урок 73. Володимир Коломієць «Сиве сонечко»	104
Урок 74. Андрій М'ястківський «Курличуть хмари...»	108
Урок 75. Микола Вінграновський «Грім»	112
Урок 76. Михайло Григорів. Збірка «Зелена квітка тиші».	117
Урок 77. Микола Сингаївський «Ромашкове сонце». Алла Коваль «Римська квітка ромашка»	122
Урок 78. Василь Симоненко «Подорож у країну Навпаки»	127
Урок 79. Вадим Скомаровський «Чому в морі вода солона»	132
Світ прози	137
Урок 82. Валентина Вздольська «Горобине Різдво»	137

Урок 83. За Василем Скуратівським. «Благослови, мати, весну зустрічати»	142
Уроки 84–85. Олександр Копиленко «Розбишака Чив» (<i>скорочено</i>). Юрій Старостенко «Хто це такий?», «І трапиться ж таке...»	146
Урок 86. Григiр Тютюнник «Бушля»	153
Урок 87. Всеволод Нестайко «Просто Олень друг» (<i>скорочено</i>)	157
Урок 89. Микола Трублаїні «Яшка і Машка», «Омар», «Шоколад боцмана»	163
Урок 90. Євген Гуцало «Прелюдія весни» (<i>уривок</i>)	169
Урок 91. Юрій Збанацький «Лелеки» (<i>скорочено</i>)	175
Урок 92. Дмитро Чередниченко «Хлопчик Івасик і дідусь Тарасик»	181
Урок 93. Сашко Дерманський «Мрія Маляки»	185
Урок 94. Олег Буцень «Айстри»	190
Урок 95. Леонід Шиян «Пригоди Босмінки»	195
Уроки 97–99. Катерина Бабкіна «Мсьє Жак та квітнева риба»	199
Уроки 101–102. Михайло Стельмах «Гуси-лебеді летять» (<i>уривки</i>)	207
Урок 103. Василь Чухліб «Равлик»	214
Уроки 105–106. Леся Воронина «Пригоди голубого папуги» (<i>скорочено</i>)	220
Уроки 107–108. Зірка Мензатюк «Тисяча парасольок»	227
Уроки 109–110. Галина Вдовиченко «Найдовші вуса» (<i>уривок</i>)	233
Уроки 112–113. Лариса Денисенко «Як диварлики віднайшли в собі гідність»	239
Світ гумористичних творів	245
Урок 114. Олександр Олень «Ведмідь в гостях у бабусі»	245
Урок 115. Грицько Бойко «Отакий у мене ніс»	249
Урок 116. Микола Носов «Витівники»	254
Урок 117. Джеремі Стронґ «Пиріг Дружби» (<i>уривок із повісті «Гармидер у школі»</i>)	260
Література та Інтернет-ресурси	264

ОРІЄНТОВНЕ КАЛЕНДАРНО-ТЕМАТИЧНЕ ПЛАНУВАННЯ

Усього годин за програмою — 119, з них:
 уроків позакласного читання — 17 год;
 тематичні контрольні роботи — 8 год;
 вивчення навчального матеріалу — 94 год.

№ з/п	Тема уроку	Дата
Світ поезії (продовження)		
49	Дмитро Білоус «Щедрий вечір»	
50	Ліна Костенко «Шипшина важко віддає плоди»	
51	Платон Воронько «Важучі кетяги краси»	
52	Ганна Чубач «Зупинюся над рікою»	
53	Вадим Скомаровський «Після грози»	
54	Ігор Калинець «Зірка»	
55	Анатолій Качан «Білі ночі в Одесі»	
56	Урок позакласного читання № 9	
57	Тамара Коломієць «Березень»	
58	Анатолій Костецький «Починай малюнок сонцем!», «Скрипалі»	
59	Олександр Олесь «Згадую: так я в дитинстві любив...», «Серед краси»	
60	Ігор Січовик «Мова». Олександра Савченко «Привчайтеся працювати із словниками»	
61	Іван Світличний «Безконечник», «Слухала Лисичка Солов'я»	
62	Іван Андрусак «Пісня», «Лякація»	
63	Контрольна робота № 1. Аудіювання (письмово). Підсумок за темою «Поетична майстерня»	
Поетична збірка		
64	Урок позакласного читання № 10	
65	Оксана Іваненко «Тарас у наймах» (уривок із книги «Тарасові шляхи»)	
66	Тарас Шевченко «Село! І серце одпочине...», «І досі сниться: під горою...»	
67	Леся Українка «Як дитиною, бувало...», «Мамо, іде вже зима...»	
68	Олена Пчілка «Діброва смутная...»	
69	Андрій Малишко «Вихопивсь дощик...»	
70	Петро Осадчук «Стежка»	
71	Дмитро Павличко «Вітряк», «На щастя»	
72	Урок позакласного читання № 11	
73	Володимир Коломієць «Сиве сонечко»	
74	Андрій М'ястківський «Курличуть хмари...»	
75	Микола Вінграновський «Грім»	
76	Михайло Григорів. Збірка «Зелена квітка тиші»	
77	Микола Сингаївський «Ромашкове сонце». Алла Коваль. «Римська квітка ромашка»	
78	Василь Симоненко «Подорож у країну Навпаки»	
79	Вадим Скомаровський «Чому в морі вода солона»	
80	Урок позакласного читання № 12	
81	Контрольна робота № 6. Навичка читання мовчки (письмово). Підсумок за темою «Поетична збірка»	
Світ прози		
82	Валентина Вздутьська «Горобине Різдво»	
83	За Василем Скуратівським. «Благослови, мати, весну зустрічати»	

№ з/п	Тема уроку	Дата
84–85	Олександр Копиленко «Розбишака Чив» (скорочено). Юрій Старостенко «Хто це такий?», «І трапиться ж таке...»	
86	Григорій Тютюнник «Бушля»	
87	Всеволод Нестайко «Просто Олесь друг» (скорочено)	
88	Урок позакласного читання № 13	
89	Микола Трублаїні «Яшка і Машка», «Омар», «Шоколад боцмана»	
90	Євген Гуцало «Прелюдія весни» (уривок)	
91	Юрій Збанацький. «Лелеки» (скорочено)	
92	Дмитро Чередниченко «Хлопчик Івасик і дідусь Тарасик»	
93	Сашко Дерманський «Мрія Маляки»	
94	Олег Буцень «Айстри»	
95	Леонід Шиян «Пригоди Босмінки»	
96	Урок позакласного читання № 14	
97–99	Катерина Бабкіна «Мсьє Жак та квітнева риба»	
100	Контрольна робота № 7. Робота з літературним твором (письмово). Підсумок за темою «Світ прози»	
101–102	Михайло Стельмах «Гуси-лебеді летять» (уривки)	
103	Василь Чухліб «Равлик»	
104	Урок позакласного читання № 15	
105–106	Леся Воронина «Пригоди голубого папуги» (скорочено)	
107–108	Зірка Мензатюк «Тисяча парасольок»	
109–110	Галина Вдовиченко «Найдовші вуса» (уривок)	
111	Урок позакласного читання № 16	
112–113	Лариса Денисенко «Як диварлики віднайшли в собі гідність»	
Світ гумористичних творів		
114	Олександр Олесь «Ведмідь в гостях у бабусі»	
115	Грицько Бойко «Отакий у мене ніс»	
116	Микола Носов «Витівники»	
117	Джеремі Стронг «Пиріг Дружби» (уривок із повісті «Гармидер у школі»)	
118	Контрольна робота № 8. Навичка читання вголос (усно). Підсумок за темами «Світ прози» та «Світ гумористичних творів»	
119	Урок позакласного читання № 17	

Примітка. Перелік авторів, визначених у колі читання оновленої навчальної програми, має *рекомендований* характер і може бути змінений учителем. Програма також не містить чіткого розподілу годин на вивчення кожного розділу, тож подане календарно-тематичне планування є *орієнтовним*.

Розробки уроків позакласного читання та матеріали до уроків корекції, контролю й оцінювання знань — в окремих посібниках Видавничої групи «Основа».

СВІТ ПОЕЗІЇ (продовження)

Дата _____

Клас _____

УРОК 49. ДМИТРО БіЛОУС «ЩЕДРИЙ ВЕЧІР»

Мета:

- **формування предметних компетентностей:** ознайомити учнів із життєвим і творчим шляхом Дмитра Білоуса, його твором; удосконалювати читацькі вміння; розвивати образну уяву, мислення, зв'язне мовлення учнів; збагачувати лексичний запас школярів; викликати інтерес до читання літературних творів; виховувати любов до рідної мови, до художнього слова;
- **формування ключових компетентностей:**
 - уміння вчитися:** формувати здатність сприймати мету, яку ставить учитель, відповідно до неї планувати і виконувати необхідні дії, контролювати й оцінювати свої результати;
 - комунікативної:** удосконалювати володіння позитивними навичками спілкування, уміння налагоджувати взаємодію під час роботи в парі, групі, будуючи відповідним чином свої висловлювання;
 - громадянської:** продовжити ознайомлення учнів з народними звичаями, традиціями; навчати берегти їх і шанувати, бути душевно щедрими;
 - інформаційної:** удосконалювати вміння здобувати з підручника та інших джерел необхідну інформацію.

Тип уроку: урок набуття нових знань.

Міжпредметні зв'язки: українська мова.

Обладнання: книжки різних років видання з творами Дмитра Білоуса; портрет поета; зображення картин святкування Щедрого вечора в Україні.

Хід уроку

І. ВСТУПНА ЧАСТИНА

1. Організаційний момент

Дзінь-дзелень, дзінь-дзелень!
Починаймо новий день.
Налаштуйтеся, посміхніться,
До сусіда поверніться —
Його щиро привітайте
І урок розпочинайте.

2. Перевірка домашнього завдання

— Які твори ви прочитали під час зимових канікул? (Учні називають твір, автора, видавництво, художника та перекладача (якщо є).)

3. Артикуляційні вправи

1) Вправи «Жабка і слоненятко».

— Кожну частину вправи виконуйте по 5 разів, щоб краще працювали ваші губки.

Тягнем губки аж до вушок,
Як веселі скрекотушки.
Можемо, як слоненята,
Губки хоботом тримати.

2) Робота над чистомовкою.

Ра-ра-ра, ра-ра-ра — почалася наша гра.
Рі-рі-рі, рі-рі-рі — що ти бачиш угорі?
Рю-рю-рю, рю-рю-рю — бачу ясну зорю.
Ря-ря-ря, ря-ря-ря — небо синє, як моря.

Ри-ри-ри, ри-ри-ри — в небі в'ються прапори.
Рі-рі-рі, рі-рі-рі — що ти бачиш у дворі?
Ре-ре-ре, ре-ре-ре — дощ, як із відра, пере.
Ро-ро-ро, ро-ро-ро — підставляй скоріш відро!
Ра-ра-ра, ра-ра-ра — і ховатися пора!
Ру-ру-ру, ру-ру-ру — полюбили ви цю гру?

3) Робота над скоромовкою.

Ішов хлопець із ярмарку, по колоді через воду.
Тільки став він на колоду, бовть у воду.
Викис, вимок, виліз, висох, став на колоду.
Та знов — бовть у воду.

4. Розвиток читацьких умінь і навичок

Вправа «Нумо, прочитай!»

— Складіть слова, переставивши букви.

Гиропи (*пирого*), реваники (*вареники*), тасмена (*сметана*), баковса (*ковбаса*), линмці (*млинці*), уктя (*кутя*), вузар (*узвар*).

— Що об'єднує ці слова?

— Які ще святкові страви готують у ваших родинах?

II. ОСНОВНА ЧАСТИНА

1. Дотекстова діяльність та підготовки учнів до сприймання змісту тексту

1) Вправа «Поміркуй!».

— Розділіть слова і прочитайте речення.

Українські звичаї та обряди — багатство нашого народу. Бережімо і цінуймо їх!
(*Українські звичаї та обряди — багатство нашого народу. Бережімо і цінуймо їх!*)

— Важко навіть сказати, скільки людей протягом століть доклали зусиль, щоб цей безцінний спадок дійшов до нас. А чому це так важливо, як ви вважаєте?

2) Повідомлення теми й мети уроку.

— Отже, про одне з найбільш шанованих українцями свят розповість нам український поет Дмитро Білоус. А про яке саме — відгадайте, «розв'язавши вузлики».

НАЩЕДРОДРИЙНЕ ВЕСВЯЧІРТО

(*Щедрий вечір — народне свято.*)

— Прочитавши вірш та послухавши повідомлення юних дослідників, ви дізнаєтеся про традиції та звичаї нашого народу ще більше.

3) Довідка про Святвечір (виступи юних дослідників).

— Святкування Святвечора (13 січня) походить від стародавнього, ймовірно, дохристиянського звичаю. За християнським календарем — це також день преподобної Меланії (*Меланки, Маланки, Миланки*). Меланка-Вода приходить на Щедрий вечір разом із Василем-Місяцем сповістити господарів про наступні торжества та справити гостини, які в народі так і називають — гостини Меланки.

У народній традиції обидва свята об'єдналися в Щедрий вечір, або свято Меланки.

У ряді західних регіонів України, зокрема, в Галичині Щедрим (*Другим Святим вечором*) називають вечір 18 січня напередодні Водохреща (*на решті України цей вечір знаний як Голодна кутя*).

4) Відомості про життєвий і творчий шлях Дмитра Білоуса (повідомлення юних біографів).

Учні (по черзі):

— Життєвий шлях Дмитра Григоровича Білоуса розпочався 1920 року в селі на Сумщині в багатодітній селянській родині. Крім Дмитра, у сім'ї були Наталка, Василь, Олекса, Катря, Павло, Маруся, Сашко, Христина, Надія, Микола. «Трудове виховання — на вигоні пастухування», «Справлялися добре з харчами, — не їли лиш хвостиків з груш», «Ходив я в сестринських чоботях з дірками замість підошов», — згадував поет згодом, осмислюючи своє дитинство.

— Хранителькою сімейного затишку була мати, скромна трудівниця. У поета довго зберігалися квитки, вручені його мамі разом з орденом «Материнська слава» на безкоштовний проїзд залізницею. Один раз скористалася, більше не встигла... Батько Григорій Миколайович — був сільським мудрецем, порадиником і заступником односельців. У сім'ї шанували слово, любили самодіяльний театр. Батько сам писав п'єси, старший брат Олекса пробував свої сили в поезії. Він також викладав історію в Харківській трудовій комуні А. С. Макаренка. Коли малий Дмитро, перехворівши на висипний тиф, був на грані смерті, видатний педагог запропонував забрати кволого хлопчика в комунарівський гурт. Так майбутній письменник вирушив у люди.

— А на людей йому просто щастило. У харківській середній школі літературу викладав брат Тичини Євген Григорович. Дмитро потоваришував із його сином Владиславом і не раз бував у них удома. Саме тоді у Дмитра зародився великий інтерес до мови. Через усе місто їздив він на заняття гуртка художнього слова при театрі робітничої молоді. Потім в університеті вчився разом з Олесем Гончаром, Григорієм Тютюнником.

У спілкуванні Дмитро Білоус був надзвичайно тактовним, ненав'язливим і водночас дуже вимогливим до того, про що йдеться. Не любив пліток, наплетів, обминав їх, немов брудні калюжі.

— ... Війна безжалюбно зруйнувала всі плани, сподівання, надії. Добровольцем у складі студентського батальйону йде Дмитро на фронт. Потім виснажливі бої під Києвом, важке поранення, госпіталь у Красноярьську.

Уже в зрілому творчому і життєвому віці письменник починає писати для дітей і досягає неабияких успіхів. Його книжечки «Пташині голоси», «Упертий Гриць», «Про чотириногих, рогатих і безрогих», «Лікарня в зоопарку», «Турботливі друзі», «Сад на Лисій горі», «Веселий Кут», «Гриць Гачок» залюбки читала і читає наша дитвора. Бо в них є конкретні життєві ситуації — цікаві, повчальні, кумедні.

Письменник любить деталі, любить точні знання. Юний читач завжди дізнається з його віршованих новел про щось нове, невідоме. Готуючи книжку «Пташині голоси», письменник провів цілу дослідницьку роботу — як безпосередньо в лісі, на природі, так і зі спеціальною літературою. Збіркою зацікавилися навіть фахівці-орнітологи. Її перекладено білоруською та болгарською мовами. А вершиною дитячої поезії Дмитра Білоуса стала збірка «Диво калинове», удостоєна Національної премії імені Т. Г. Шевченка, та її своєрідне продовження — збірка «Чари барвінкові».

— Ще одна дуже яскрава грань таланту Дмитра Білоуса — переклади з російської, білоруської, литовської, вірменської, азербайджанської, польської, болгарської.

Лауреат Державної премії України імені Тараса Шевченка, літературних премій імені Лесі Українки та Максима Рильського, автор талановитих книг для дорослих і малечі, перекладач — Дмитро Білоус завжди залишався надзвичайно скромною і делікатною людиною. Він ніколи не шкодував себе для людей і добрих справ.

2. Первинне сприймання змісту тексту учнями

Виразне читання вірша Дмитра Білоуса «Щедрий вечір» учителем (с. 114–115).

3. Перевірка первинного сприймання змісту твору

1) Перевірка емоційного сприймання змісту.

- Чи справдилися ваші очікування? Розкажіть, що не збіглося.
- Що здивувало вас у вірші?
- Що сподобалося?
- Який настрій викликав у вас цей вірш? Поясніть чому.

2) Словникова робота.

- Чи трапилося щось незрозуміле?

а) Тлумачення слів.

Обряди — ...; звичаї — ...; покуть — ...; кутя — ...; крученики — ...; шкварки — ...; макітра — ...

б) Добирання синонімів.

Розмірений — ...; настачити — ...

в) Тлумачення словосполучень.

Щедрий вечір — ..., вдарим чолом — ...

3) Вправа «Знайди пари».

- Утворіть пари і швидко прочитайте.

краса	чарівна
вечір	святковий
стіл	щедрий
мова	таємнича
гнутья столи	шанобливо вклонитися;
ударити чолом	приваблює, милує око;
гора пирогів	багато страв;
очі вбирає	багато, викладені гіркою.

4. Поглиблений смисловий і структурний аналіз тексту

1) Читання вірша учнями. Вправа «Дощик».

- «Накрапає дощ» (учні читають тихо);
- «Дощ пускається сильніше» (читають голосніше);
- «Злива» (читають голосно);
- «Дощ слабшає» (читають тихіше);
- «Дощ припинився» (припиняють читання).

Фізкультхвилинка

Станьмо, діти, чітко в ряд,
Вирушаємо у сад.
Тут ми руки вгору піднімали,
Груші, яблука збирали.
Назбирали їх багато,
Є чим взимку ласувати.
Ширше діти, треба стати,
Будем дрова ми рубати.

Раз — підняти руки вгору,
Два змахнули всі додолу,
І рубаємо завзято —
Хай тепло приходить в хату.
Руки на пояс ставимо всі —

Будем стрибати, мов горобці:
Скік вперед і скік назад,
Крильця вниз всі опустили
І на місці походили.

2) Аналіз вірша з елементами вибіркового читання. Вправа «Вірш під мікроскопом».

- Яке описано у вірші свято?
- Чи святкують ваші родини Щедрий вечір? Як саме?
- Які страви згадано у вірші?

— Прочитайте батькове побажання дітям. Читаючи, звертайте увагу на розділові знаки: якої сили голосу вони вимагають, де слід зробити паузи.

- Як ви його розумієте?
- Зачитайте пари слів, що римуються у вірші.

Звичаї — ... (*таємничої*); душі — ... (*чужі*); цокоті — ... (*покуті*); саней — ... (*дітей*); крученики — ... (*вареники*); вбира — ... (*гора*); неледачими — ... (*не бачили*); чолом — ... (*столом*); чарівничої — ... (*звичаї*); жили — ... (*столи*).

3) Вправа «Знайди секрет».

— Відновіть рядки вірша, виявивши й видаливши «зайві» літери. Від чого нас застерігає у вірші Дмитро Білоус?

Чийкю знайкюєм йкюми йкюнайкюші йкюобйкюрйкюди йкюі йкюзвийкючаї, чийкю йкюіх йкюне йкюзайкютъмайеорийкюли йкювплийкюви йкючуйкюжі?

(*Чи знаєм ми наші обряди і звичаї, чи їх не затьмарили впливи чужі?*)

- Чому це так важливо?

4) Виразне читання вірша учнями.

— Чи вдалося вам прочитати вірш так, як це показав учитель? Чому? Що слід змінити?

Самооцінювання, взаємооцінювання, оцінювання вчителем.

5) Робота в групах. Вправа «Рукавичка».

— Об'єднайтесь у групи. Прочитайте останню строфу вірша і продовжте перелік святкових побажань. Висловіть їх своїм однокласникам.

III. ЗАКЛЮЧНА ЧАСТИНА

1. Рефлексивний аналіз змісту прочитаного

Інтерактивний прийом «Незакінчене речення»

- На уроці ми ознайомилися з поезією українського поета...
- Для мене було новим...
- Я радий (*рада*), що тепер знаю...

2. Хвилинка-цікавинка. Повідомлення юних дослідників

Як же святкують Святий вечір?

Зранку цього дня починають готувати другу (*перша була перед Різдом Христовим*) обрядову кутю — щедру. На відміну від багатої, її можна заправляти скоромниною. Як і на багатий вечір, кутю також ставлять на покутті. Крім того, господині печуть млинці, готують пироги та вареники з сиром, щоб обдаровувати щедрувальників та посівальників.

Звечора і до півночі щедрувальники обходять оселі. За давньою традицією, новорічні обходи маланкарів, як і різдвяних колядників, відбуваються після заходу сонця, тобто тоді, коли володарює усяка нечиста сила. Дівчата-підлітки поодиночки чи гуртом оббігають сусідів, щоб защедрувати.

На Меланки ходять також і парубоцькі гурти: «водять Меланку». Хлопці в масках висловлюють добрі побажання, веселять піснями, танцями, жартівливими сценками. Один із них, зазвичай, перевдягнений у жіноче вбрання, і його називають Меланкою.

За давнім звичаєм перебрані, закінчивши ритуальний обхід, уранці йшли на роздоріжжя палити «Діда», або «Дідуха»,— снопи, соломи, що стояли на покутті від Святого вечора до Нового року, потім стрибали через багаття. Це мало очистити від спілкування з нечистою силою.

А наступного дня, коли починає світати, ідуть посівати зерном. Зерно беруть у рукавицю або в торбину. Спочатку йдуть до хрещених батьків та інших родичів і близьких. Зайшовши до хати, посівальник сіє зерном і вітає всіх з Новим роком:

Сію, вію, посіваю, з Новим роком поздоровляю!
На щастя, на здоров'я та на Новий рік,
Щоб уродило краще, ніж торік,—
Жито, пшениця і всяка пашниця,
Коноплі під стелю на велику куделю.
Будьте здорові з Новим роком та з Василем!
Дай, Боже!

Перший посівальник на Новий рік приносить до хати щастя. За народним віруванням, дівчата щастя не приносять — тільки хлопці, а тому посівати дівчатам не годиться.

Прикмети

Окрім ворожіння, в ніч проти Старого Нового року люди намагалися завбачувати прикмети. Ось деякі з них.

- Якщо ніч проти Нового року тиха та ясна, буде щасливий рік не тільки для людей, але й для худоби.
- Якщо сонце високо зійде, увесь рік буде щасливим, а особливо добрим буде врожай садовини.
- Якщо іній рясно вкриває всі дерева, буде врожай на зернові та гарний медозбір.
- Якщо падає м'який сніг,— на врожай, а коли тепло, то літо буде дощовим.
- Який перший день у Новому році, то й рік буде такий.
- Якщо на Меланії відлига, то чекали на тепле літо.

3. Інструктаж щодо виконання домашнього завдання

— Виразно прочитайте вірш Дмитра Білоуса «Щедрий вечір» на с. 114–115 підручника; за бажанням намалюйте ілюстрацію; підготуйте розповідь про святкування Щедрого вечора у вашій родині.

УРОК 50. ЛІНА КОСТЕНКО «ШИПШИНА ВАЖКО ВІДДАЄ ПЛОДИ»

Дата _____

Клас _____

Мета:

- **формування предметних компетентностей:** продовжити ознайомлення учнів із біографією та поезією Ліни Костенко; формувати в учнів уявлення про емоційний характер описаних у вірші картин (*спокійний, тривожний*); формувати вміння визначати стан за словами в тексті; удосконалювати читацькі вміння; розвивати образну уяву, мислення, зв'язне мовлення учнів; збагачувати лексичний запас школярів; викликати інтерес до читання літературних творів; виховувати любов до художнього слова;
- **формування ключових компетентностей:**
 - уміння вчитися:* формувати здатність сприймати мету, яку ставить учитель, відповідно до неї планувати і виконувати необхідні дії, контролювати й оцінювати свої результати;
 - комунікативної:* удосконалювати володіння позитивними навичками спілкування, уміння налагоджувати взаємодію під час роботи в парі, групі, будуючи відповідним чином свої висловлювання;
 - інформаційної:* удосконалювати вміння здобувати з підручника необхідну інформацію.

Тип уроку: урок набуття нових знань.

Основні терміни і поняття: настрої у вірші, звукопис.

Міжпредметні зв'язки: українська мова, природознавство.

Обладнання: книжки різних років видання з творами Ліни Костенко; ілюстрації осінньої природи (*із зображенням шипшини і без неї*); портрет Ліни Костенко.

Хід уроку

І. ВСТУПНА ЧАСТИНА

1. Організаційний момент

Дзень-дзелень, дзень-дзелень!
Починаймо новий день.
Налаштуйтеся, посміхніться,
До сусіда поверніться —
Його щиро привітайте
І урок розпочинайте.

2. Перевірка домашнього завдання

- Прокоментуйте намальовані вами ілюстрації.
- Розкажіть про святкування Щедрого вечора у вашій родині.

3. Артикуляційні вправи

1) Вправи «Жабка і слоненятко».

— Кожну частину вправи виконуйте по 5 разів, щоб краще працювали ваші губки.

Тягнем губки аж до вушок,
Як веселі скрекотушки.
Можемо, як слоненята,
Губки хоботом тримати.

2) Робота над чистомовкою.

Ра-ра-ра, ра-ра-ра — почалася наша гра.
Рі-рі-рі, рі-рі-рі — що ти бачиш угорі?
Рю-рю-рю, рю-рю-рю — бачу ясну зорю.
Ря-ря-ря, ря-ря-ря — небо синє, як моря.
Ри-ри-ри, ри-ри-ри — в небі в'ються прапори.
Рі-рі-рі, рі-рі-рі — що ти бачиш у дворі?

Ре-ре-ре, ре-ре-ре — дощ, як із відра, пере.
Ро-ро-ро, ро-ро-ро — підставляй скоріш відро!
Ра-ра-ра, ра-ра-ра — і ховатися пора!
Ру-ру-ру, ру-ру-ру — полюбили ви цю гру?

4. Розвиток читацьких умінь і навичок

1) Вправа «Пірамідки».

— Прочитайте записані на дошці слова, тримаючись поглядом за зірочки.

ШИП * ШИНА	КРИ * ЧИТЬ
ВАЖ * КО	ЯГІ * ДКУ
ВІД * ДАЄ	ОБ * ЛИШ
ЛЮ * ДЯМ	ПТА * ШИНА
ПЛО * ДИ	ПРО * СИЛА

2) Вправа «Нумо, прочитай!».

— Складіть слова, переставивши букви.

Штапка (*пташка*), дилюна (*людина*), гідяка (*ягідка*), пишишна (*шипшина*).

II. ОСНОВНА ЧАСТИНА

1. Дотекстова діяльність та підготовка учнів до сприймання змісту тексту

1) Робота над загадкою.

- Кущик весь із колючок,
Колеться, мов їжачок.
Швидше ягоди збирай —
Буде взимку добрий чай. (*Шипшина*)

— Сьогодні читатимемо про... (*шипшину*).

2) Вправа «Грування».

— Отже, ви пригадали цілющі властивості шипшини та розповіли про її користь у природі. Прочитаймо, як це описує українська поетеса Ліна Василівна Костенко.

3) Відомості про життєвий і творчий шлях Ліни Костенко (повідомлення юних біографів).

У ч н і (по черзі):

— Народилася Ліна Василівна Костенко 19 березня 1930 року на Київщині в учительській сім'ї. Родина поетеси була дуже обдарованою. Дід Михайло будував і розмальовував церкви. Батько Ліни знав дванадцять мов, працював у школі.

— Під час Другої світової війни поетеса почала писати свої твори, тільки не на папері, а на мокрій стіні окопа, де ховалася від ворожого обстрілу. У шістнадцять років Ліна Костенко вперше надрукувала свої вірші в газеті. Після школи вчилася в Київському педагогічному інституті, а потім вступила до Московського літературного інституту.

— Нині твори Ліни Костенко друкуються у Канаді, Австралії, Німеччині.

За свою творчу діяльність поетеса має численну кількість усіляких нагород, але від звання Героя України відмовилася. 2015 року мала планета Сонячної системи № 290127 отримала назву Лінакостенко.

Зараз поетеса Ліна Костенко живе і працює в Києві.

4) Вправа «Передбачення». Віртуальна прогулянка «Зимовий сад за вікном».

— Підійдіть до вікна й помилуйтеся зимовим пейзажем. Яким виглядає засніжений сад?

— Які кольори ви побачили в саду?

— Що вам здалося окрасою саду? Чому?

— Яких мешканців упізнали?

— Який у вас тепер настрій?

— Як ви вважаєте, який настрій передала Ліна Костенко у вірші про шипшину?

2. Первинне сприймання змісту тексту учнями

Виразне читання вірша Ліни Костенко «Шипшина важко віддає плоди» учителем (с. 106–107).

3. Перевірка первинного сприймання змісту твору

1) Перевірка емоційного сприймання змісту.

— Чи такою ви уявляли шипшину до читання вірша? Розкажіть, що не збіглося.

— Що здивувало вас у вірші?

— Що сподобалося?

— Який настрій викликав у вас цей вірш? Поясніть, чому.

2) Словникова робота.

— Чи трапилося щось незрозуміле?

а) Тлумачення слів.

Ханати — енергійно брати;

облиш — не чіпай.

б) Добирання синонімів.

— Як ви зрозуміли слова *шипшина важко віддає плоди*? Поясніть, добираючи синоніми.

4. Поглиблений смисловий і структурний аналіз тексту

1) Читання вірша учнями. Вправа «Дощик».

- «Накрапає дощ» (*учні читають тихо*);
- «Дощ пускається сильніше» (*читають голосніше*);
- «Злива» (*читають голосно*);
- «Дощ слабшає» (*читають тихіше*);
- «Дощ припинився» (*припиняють читання*).

Фізкультхвилинка

2) Аналіз вірша з елементами вибіркового читання.

— Чи можна назвати настрій вірша тривожним? Обґрунтуйте свою відповідь.

— Який художній засіб застосовує поетеса, описуючи зустріч шипшини з людиною? Прочитайте слова, що містять ці звуки.

— Як шипшина захищається від людей? Прочитайте і поясніть, як ви зрозуміли поетесу.

— У яких рядках вірша найбільше відчувається тривога?

— Чому шипшина не хоче віддавати людині всі свої плоди? Доведіть це словами авторки.

3) **Робота в парах. Читання у спосіб «Вовк та Заєць».**

— Домовтеся, як почнете читання, а потім поміняйтеся ролями. Читайте швидко, але чітко промовляючи всі звуки.

4) **Вибіркове читання.**

— Виберіть і прочитайте спонукальне речення. Кому воно належить? До кого воно звернене?

— Прочитайте окличні речення. Які вони за метою висловлювання?

— У якому реченні є протиставлення?

— Виберіть і прочитайте речення, у якому є звертання. До кого воно?

— Якими діями, властивими людині, Ліна Костенко наділяє шипшину? Прочитайте.

5) **Робота в групах. Вправа «Рукавичка».**

— Складіть по три «товстих» і три «тонких» запитання. Запитайте команду-сусідку. До неї переходить черга запитувати лише тоді, якщо вона відповіла правильно. Гра триває, поки не закінчаться питання.

6) **Виразне читання вірша учнями.**

— Чи вдалося вам прочитати вірш так, як це показав учитель? Чому? Що слід змінити?

Самооцінювання, взаємооцінювання, оцінювання вчителем.

III. ЗАКЛЮЧНА ЧАСТИНА

1. Рефлексивний аналіз змісту прочитаного

Інтерактивний прийом «Незакінчене речення»

- На уроці ми ознайомилися з творами української поетеси...
- Найбільше мене вразив...
- У вірші використано художній прийом...
- Наступними рядками вірша передано відчуття...

Вона кричить: — Людино, подожди!

О, подожди, людино, будь ласкава,

не всі, не всі, хоч ягідку облиш!

смуток

тривожність

злість

- Вірш Ліни Костенко «Шипшина важко віддає плоди» навчає нас...

2. Хвилинка-цікавинка. Легенда про шипшину від юного літературознавця

Колись всі квіти шипшини були білими.

Та ось одного разу рано-вранці, коли природа прокидається від сну, Афродіта (*давньогрецька богиня вроди й кохання*), гуляючи в саду, побачила квітку дивовижної краси. Це була шипшина. Ніжні пахощі квіток поширювалися на значну віддаль. Богиня нахилилася над кущем, щоб понюхати диво-квітки і, захоплена їх витонченою красою, хотіла нарвати букет, проте лише сильно поколола пальці. Білі пелюстки квіток зросилися кров'ю богині, і з того часу вони зберігають цей божественний колір.

3. Інструктаж щодо виконання домашнього завдання

— Навчіться виразно читати вірш на с. 106–107, виконайте завдання підручника на с. 107; пригадайте зміст вірша і намалюйте (*за вибором*) зимовий сад із шипшиною або без неї.

УРОК 51. ПЛАТОН ВОРОНЬКО «ВАЖУЧІ КЕТЯГИ КРАСИ»

Дата _____

Клас _____

Мета:

- **формування предметних компетентностей:** ознайомити учнів із життєвим і творчим шляхом Платона Воронька, його поезією; навчати уважно вслухатися у звучання слів, чути передані звуками мови звуки природи (*навчати сприймати звукову образність*); формувати вміння виразно читати вірші, підкреслювати вимовою звукопис; розвивати зв'язне мовлення школярів, творчу уяву, спостережливість; збагачувати їхній лексичний запас; виховувати увагу до звучання слова, любов до природи;
- **формування ключових компетентностей:**
 - уміння вчитися: формувати здатність сприймати мету, яку ставить учитель, відповідно до неї планувати і виконувати необхідні дії, контролювати й оцінювати свої результати;
 - комунікативної: удосконалювати володіння позитивними навичками спілкування;
 - інформаційної: розвивати вміння здобувати необхідну інформацію з різних джерел;
 - соціальної: формувати здатність працювати в парі, з усіма в колективі;
 - загальнокультурної: сприяти дотриманню норм мовленнєвої культури, правил поведінки на уроці.

Тип уроку: урок набуття нових знань.

Міжпредметні зв'язки: українська мова, природознавство, образотворче мистецтво.

Обладнання: збірки віршів Платона Воронька; портрет поета; репродукції полотен «Бузок у кошику» (*різних років*) або інших із зображенням бузку П. Кончаловського; портрет художника П. Кончаловського; тлумачний словник; роздруковані для учнів тексти вірша.

Хід уроку

І. ВСТУПНА ЧАСТИНА

1. Організаційний момент

Пролунав для нас дзвінок,
Розпочався наш урок.
Тож і ми часу не гаймо,
Працювати починаймо.

2. Перевірка домашнього завдання

— Виразно прочитайте вірш Ліни Костенко «Шипшина важко віддає плоди» за особами.

— Навіщо шипшина обороняється від людей?

— Чи траплялися подібні випадки у вашому житті?

3. Артикуляційні вправи

1) Зарядка для язичка.

Де ж наш пустунчик язичок?
Ліг на бочок і мовчок.
А ми зараз його розбудимо!
Поплямкаємо губами!
Поклацаємо зубами!
Посичимо гускою: с-с-ссс!
Подзижчимо комариком: дз-дз-дззз!
Пощумимо вітерцем: ш-ш-ш-шшш!
Подирчимо тракторцем: дир-дир-дирр!

2) Робота над скоромовкою.

У діброві — дуби,
Під дубами — гриби,

Трава — між грибами,
Хмарки — над дубами.

4. Розвиток читацьких умінь і навичок

1) Вправа «Конструктори».

— Відновіть вірш Платона Воронька «Доня хоче спати».

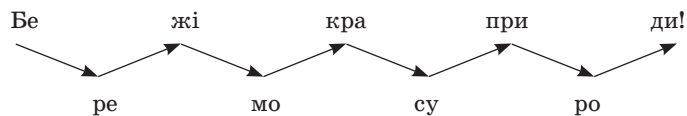
доні У моєї
сонні Оченята,
мов з вати Рученьки, —
спати Доня хоче.
прийшла Ніч тихенька.
моя гарненька Спи,.

— Що допомогло виконати завдання? Які рими є в цьому вірші?

— Виразно прочитайте відновлений вірш своєму сусідові (*сусідці*) по парті.

2) Вправа «Доріжка».

— Прочитайте, пройшовши доріжкою за стрілочками.

— До кого звернене це речення? Чому ви так вважаєте?

— Яке воно за метою висловлювання?

II. ОСНОВНА ЧАСТИНА

1. Дотекстова діяльність та підготовка учнів до сприймання змісту тексту

1) Актуалізація фонових знань учнів.

— Відгадайте загадку Володимира Верховеня.

- Немов дрібнесенькі зірки,
В суцвітті зібрані квітки.
Весною підемо в гайок,
Де запашний цвіте... (*бузок*).

— Які слова допомогли вам здогадатися, що йдеться про бузок?

— Послухайте повідомлення про бузок, що підготували юні натуралісти.

У ч н і (*по черзі*):

— Бузок — улюблений кущ, що росте майже біля кожної оселі в Україні. Коли він зацвітає, кожен кущ його нагадує величезний букет. Квіти бузку мають найрізноманітніші кольори: білий, блакитний, рожевий, бузковий, червоний і ліловий. Квіти бузку зібрані у суцвітті — довгі китиці, що нагадують пухнастий хвіст лисиці.

— Зверніть увагу! Листя у бузку блискуче, темно-зелене, гладеньке. Восени воно опадає на землю, не змінюючи кольору. Навіть узимку під снігом опале листя бузку залишається зеленим, ніби його щойно зірвали з куща. Бузок відмінно очищує повітря від пилу та різних шкідливих домішок і не боїться загазованості атмосфери. Витримує морози до -30°C . Живе до 100 років.

— Що з почутого було для вас новим, раніше невідомим?

2) Повідомлення теми та завдань уроку.

— Як ви правильно зрозуміли, сьогодні на уроці йтиметься про природу, зокрема про бузок, але в поезії саме Платона Микитовича Воронька. Читаючи його вірш, ми з'ясуємо, завдяки чому поетові вдалося передати читачам головну думку цього твору.

3) *Ознайомлення з життєвим і творчим шляхом поета. Повідомлення юних біографів.*

У ч н і (по черзі):

— Народився Платон Воронько 1913 року на Сумщині в бідній селянській сім'ї. Спочатку вчився в родині, а з одинадцяти років виховувався в Охтирському дитячому містечку, де здобував освіту в школі, обробляв землю. Потім закінчив Харківський автодорожний технікум, тривалий час працював на новобудовах у Середній Азії. Згодом переїхав у батьківський край і працював учителем української мови. Потім — закінчив навчання в Літературному інституті в Москві.

— Перша книжка поезій Платона Воронька «Карпатський рейд» вийшла друком 1944 року, а згодом побачила світ перша книжка віршів для дітей «Три щастя». Відтоді, як з рогу достатку, з'явилося понад півсотні його збірок для малих читачів: «Читаночка», «Ярик-школяр», «Казка про Чугайстра», «Облітав журавель» та інші. Його дитячі твори позбавлені вимучених повчань, заримованої тріскотняви. У них живуть справжня поезія, краса життя і слова. Їм властиві простота й виразна мелодійність. Тому-то діти їх легко запам'ятовують й охоче декламують.

— У серпні 1988 року поета не стало. Його поховано в Києві на Байковому кладовищі. Але прекрасними віршами Платона Микитовича Воронька — видатного українського поета — діти зачитуються й понині.

Фізкультхвилинка

2. Первинне сприймання змісту тексту учнями

1) *Виразне читання вірша підготовленим учнем (ученицею).*

— Яке враження від почутого вірша?

— Що видалося незрозумілим?

2) *Словникова робота. Вправа «Довідкове бюро».*

— Користуючись тлумачним словником, доберіть синоніми до слів *галузка, кетяги*.

— Доберіть антоніми до слова *насправжня*.

— Які синоніми ви можете дібрати до слова *нелегка*?

— Що таке *суцвіття*?

3. Поглиблений смисловий і структурний аналіз тексту

1) *Самостійне читання вірша учнями. Вправа «Бджілки».*

— Прочитайте вірш Платона Воронька напівголосно.

2) *Поглиблене усвідомлення фактичної інформації.*

а) Бесіда за змістом прочитаного.

— Що описує у вірші автор?

— Як ви зрозуміли слова автора *важучі кетяги краси*? Поясніть свою думку.

— Якою вам удалося «побачити» розквітлу бузкову гілку за рядками першої строфи?

— А якою — за рядками другої строфи?

— Які суцвіття у бузку?

— Чому, на вашу думку, автор говорить, що краса — нелегка ноша? Поясніть свою думку.

б) Вибіркове читання. Вправа «Шукачі».

— Знайдіть і прочитайте пари слів, що римуються.

— Яке порівняння використав автор у цьому вірші?

— Доберіть із тексту вірша ознаки до іменників:

кетяги — ...

галузки — ...

гілочка — ...

ноша — ...

краса — ...

— Знайдіть у вірші рядки, подібні між собою. Прочитайте їх.

— Як ви їх зрозуміли?

— Навіщо, на вашу думку, поет використав такий прийом?

в) Робота в парі. Вправа «Луна».

— Виразно прочитайте вірш у парі з сусідом (*сусідкою*) по парті.

— Тепер прочитаємо вірш парами: перша — гучно, друга — тихіше, третя — тихо, четверта — дуже тихо. Потім — усе в зворотному порядку: тихо, гучніше, гучно. І так, поки всі пари не перечитають.

г) Виразне читання вірша окремими учнями. Само- і взаємооцінювання, оцінювання вчителем.

— Виразно прочитайте вірш так, ніби саме зараз ви гуляєте бузковою алеєю в парку: вдихаєте аромат квітів і бачите їхню красу.

д) Командна робота. Інтерактивна вправа «Ток-шоу».

— Об'єднайтеся парами в групи. Обговоріть питання, чи варто рвати, зрізати, ламати квіти, щоб прикрасити оселю або подарувати. Якщо вдасться дійти єдиної точки зору, то доручіть спікереві переконати решту в тому, що позиція вашої команди слухна.

III. ЗАКЛЮЧНА ЧАСТИНА

1. Рефлексивний аналіз змісту прочитаного

Інтерактивний прийом «Мікрофон»

— З яким віршем ознайомилися на уроці?

— Хто його автор?

— Про яку рослину йдеться у вірші Платона Воронька?

— Як ви вважаєте, для кого написаний цей вірш: тільки для дітей? тільки для дорослих?

— Що найважливіше хотів сказати поет своїм читачам?

2. Хвилинка-цікавинка. Повідомлення юних художників

У ч н і (*по черзі*):

— «Співаком бузку» називають живописця Петра Петровича Кончаловського, у спадщині якого понад чотири десятки картин, присвячених цій дивовижній рослині. Картина художника «Бузок у кошику» так само майстерна, як і інші натюрморти. Картини з такою самою назвою Петро Петрович писав 1923, 1933, 1937, 1954 роках. А просто бузок, різний-прерізний, він малював завжди, щороку, до самої своєї смерті.

— Бузок на плетеному стільці, на вікні, в кошиках і бадді на підлозі радує художника і нас у шедеврах, присвячених цим квітам. І ще не зрізаний з кущів, і поміщений у різні вази і ємності, і в будь-який час весняного дня — бузок на полотнах Петра Петровича завжди дивовижно красивий.

— А колірна гама, а реалістичність зображення! Існує легенда, що Петро Кончаловський, знаючи, як природно виглядають квіти на його полотнах, перед черговою екскурсією прикріпив до намальованого букета живу гілочку, і ніхто не звернув уваги на жарт, так природно вона вписалася в полотно.

3. Інструктаж щодо виконання домашнього завдання

— Навчитися виразно читати вірш, за бажанням вивчити його напам'ять; за бажанням намалювати квітучий бузок: кущ або гілочку.